

E-seminar: Civilnopravno varstvo varstva okolja

Aljoša Petek, oktober 2018

Varstvo okolja v slovenskem pravnem redu je razvejano področje, ki se preko Ustave Republike Slovenije razraša tako na upravno, kot na kazensko in tudi na civilno področje. Ustava v 72. členu vzpostavlja pravico do zdravega življenjskega okolja (več o ustavnih določbah o varstvu okolja v [tem članku](#)), na tej določbi pa gradi tudi civilna ureditev.

Civilno pravo je pravo odnosov med zasebniki, v katerih država ni neposredno udeležena; gre za odnos enakopravnosti in avtonomnosti med nasprotnimi strankami v postopku, pri čemer je avtonomija omejena s prisilnimi določbami v zakonih, od katerih ni mogoče odstopati. V okviru varstva okolja imamo na civilnem področju opraviti tudi z obligacijskim pravom (pravo obveznosti) in stvarnim pravom (pravo stvarnih pravic – torej pravic na stvareh).

Civilnopravno varstvo pomeni, da ima posameznik v okviru veljavnega prava možnost uveljavljati pravna sredstva pred civilnimi oddelki sodišč. S svojimi zahtevki lahko stranka v okviru varstva pravice do zdravega življenjskega okolja zahteva prepoved ali opustitev določenega (škodnega) ravnanja in odškodnino za škodo, ki jo je pravna ali fizična oseba povzročila tožniku.

V slovenskem pravnem redu je materialno (vsebinsko) civilnopravno varstvo okolja urejeno v treh zakonih:

- v [Zakonu o varstvu okolja](#) (v nadaljevanju: ZVO-1),
- v [Stvarnopravnem zakoniku](#) (v nadaljevanju SPZ) in
- v [Obligacijskem zakoniku](#) (v nadaljevanju OZ).

S postopkovnega vidika civilnega postopka pred civilnim (pravdnim) sodiščem je potrebno upoštevati naslednja postopkovna (procesna) zakona:

- [Zakon o kolektivnih tožbah](#) (v nadaljevanju ZKolt) in
- [Zakon o pravdnem postopku](#) (v nadaljevanju ZPP).

Zakon o varstvu okolja

ZVO civilnopravno varstvo pravice do zdravega življenjskega okolja ureja v 14. členu (načelo varstva pravic). Navedeni člen daje podlago za civilnopravni opustitveni oziroma prepovedni zahtevek v primeru obremenjevanja okolja; gre za uveljavljanje ustavne pravice do zdravega življenjskega okolja v smislu javnega interesa. Tožnik (državljan Slovenije ali združenje državljanov, torej tudi nevladna organizacija), na katerem je dokazno breme, mora za uspeh po 14. členu dokazati **enega** izmed dveh zakonskih pogojev:

- da povzročitelj s svojim ravnanjem povzroča prekomerno čezmerno obremenitev okolja ali da bo povzročil čezmerno obremenitev ali
- da povzročitelj s svojim ravnanjem povzroča neposredno nevarnost za življenje ali zdravje ljudi ali grozi, da bo povzročil tovrstno nevarnost.

Da bi bilo pravno dejanje uspešno, je ob tožbi smiselno vložiti predlog za začasno odredbo za preprečitev nadaljnjih škodljivih ravnanj do odločitve sodišča. Medtem ko je 'neposredna nevarnost za življenje ali zdravje ljudi' pravno nedoločen pojem, ki naj bi ga napolnila sodna praksa, pa je 'čezmerna obremenitev okolja' določena v 6.1. točki 3. člena ZVO-1: "Čezmerna obremenitev okolja je obremenitev, ki presega mejne vrednosti emisije, standarde kakovosti okolja, pravila ravnanja ali dovoljeno rabo naravne

dobrine." Kljub temu, da gre za napredno in široko določbo z vidika varstva tožnikov, v obeh obravnavanih primerih določbe ZVO-1 sodne prakse praktično ni, saj je dokazovanje vseh bistvenih elementov (povzročitelja, nastale posledice in vzročne zveze med ravnanjem povzročitelja in nastalo prepovedano posledico) izredno zahtevno in težavno, pa tudi finančno obremenjujoče. Nevarnost ob izgubljeni tožbi pa je za NVO velika, kar je še dodatni razlog za pomanjkanje tožb; v primeru izgubljenega primera mora NVO namreč v skladu s splošnim načelom povrniti tako svoje stroške, kot stroške nasprotna stranke, ki so (odvisno od primera) lahko dovolj visoki, da organizacijo eksistenčno ogrozijo (ne pozabimo tudi na finančno breme, ki ga postopek lahko predstavlja za posamezne državljane).

Obligacijski zakonik

OZ ureja področje pravice do zdravega življenjskega okolja v 133. (zahteva, da se odstrani škodna nevarnost) in 134. členu (zahteva za prenehanje s kršitvami osebnostih pravic).

Po 133. členu je mogoče vložiti zahtevek tudi če nastane škoda pri opravljanju splošno koristne dejavnosti, za katero da dovoljenje pristojni državni organ; v tem primeru pa gre lahko le za povrnitev škode, ki presega običajne meje. Tožnik lahko po členu sicer zahteva upravičene ukrepe za preprečitev nastanka škode ali za zmanjševanje škode.

Po 134. členu pa ima vsakdo pravico zahtevati prenehanje dejanj, s katerimi se krši nedotakljivost človekove osebnosti, osebnega ali družinskega življenja ali kakšna druga osebnostna pravica in da se prepreči tovrstno dejanje ali da se odstranijo njegove posledice.

Po določilih OZ gre v primerjavi z ZVO-1 za bolj konkreten oziroma oseben nivo; gre za odnos med dvema prirejenima subjektoma, v katerem toženec domnevno prekomerno posega v pravico do zdravega življenjskega okolja tožnika – ne gre več za javni interes, temveč za interes posameznikov, tudi če jih je več. Prav tako je po OZ že razvita sodna praksa glede prekomernega vznemirjanja (kot primer glej sodbo glede smradu, [II Ips 927/2007](#)), člena pa sta smiselno uporabna in tudi uporabljena v praksi.

Podrobnejša pravila glede povračila škode določa OZ v delu od 164. do 188. člena; odškodninski zahtevek lahko tožnik uveljavlja pred rednimi sodišči (okrajno ali okrožno sodišče, odvisno od višine odškodnine).

Stvarnopravni zakonik

Po SPZ lahko posameznik uveljavlja varstvo pred prekomernimi **imisijami** – to je pojem, ki sicer nikjer ni pravno definiran in ne predstavlja emisij, o katerih govori ZVO-1, vendar iz njih izvira. Imisije so posledice dejanj in vzrokov, ki izvirajo iz ene nepremičnine in prekomerno otežujejo uporabo drugih nepremičnin. Gre za še bolj individualizirano in tipično 'sosedsko pravo', kjer sta stranki v postopku prirejeni in enakopravni.

Vsaka nepremičnina ima določeno 'naravo' in temu primeren namen, skladno s katerim jo nekdo uporablja (npr. stanovanja, stanovanjske hiše). Če iz določene nepremičnine izhajajo imisije, ki so v nasprotju z namenom in naravo druge nepremičnine in niso v skladu s tem, kar je glede na krajevne razmere običajno ali te imisije povzročajo znatnejšo škodo, ima oškodovanec pravico do zavarovanja svoje pravice. Vsaka imisija torej še ni protipravna; varstvo lahko posameznik uspešno uveljavlja le, če s stopnjo prepričanja dokaže, da gre za prekomerno imisijo. Sodišče ne razpolaga s strokovnim znanjem, da bi bilo sposobno presojati, kdaj so prekoračene mejne vrednosti hrupa, vibracij in drugih imisij, zato je dokazno breme na tožniku. V praksi se določbe SPZ uporabljajo v povezavi z določbami OZ, saj gre za vsebinsko podobna določila – opazen primer množičnih uspešnih tožb (2232 tožb) proti državi zaradi imisij v obliki prekomernega hrupa, je gradnja pomurske avtoceste in dolgoletna prekomerna obremenitev lokalne ceste s tovornjaki (magistralka Dolga Vas – Maribor, glej [prispevek](#)).

Zakon o kolektivnih tožbah

Relativno novi Zakon o kolektivnih tožbah, ki je pričel veljati oktobra 2017, je potrebno izpostaviti zaradi njegovega 2. člena, po katerem je s kolektivno (skupno) tožbo moč uveljavljati zahteve iz naslova

odškodninske odgovornosti zaradi povzročitve okoljske nesreče, kot jo v 6.8. točki 3. člena določa ZVO-1. Gre za procesni zakon (tako kot ZPP), ki določa pravila postopka pred sodiščem; ob sami določitvi možnosti sprožitve skupne tožbe tako med upravičence za sprožitev kolektivne tožbe neposredno uvršča tudi oškodovance ob okoljskih nesrečah.

Varstvo v praksi

Z vidika NVO so civilni postopki zelo finančno obremenjujoči, predvsem zaradi dokazovanja prekomernih posegov v okolje in potencialne izgube tožbe ter plačila stroškov nasprotne stranke. V praksi se 14. člen ZVO-1 prav zaradi teh razlogov ne uporablja; tožniki kot državljani pa imajo na voljo postopke za varstvo pravice do zdravega življenjskega okolja po SPZ in OZ, ki so v praksi uporabni, razvila se je tudi sodna praksa. Novi ZKoliT pa predstavlja nove možnosti za razvoj varstva zdravega življenjskega okolja z vidika okoljskih nesreč.